

РОЛЬ СТОРОНИ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ТА ПРОЦЕДУРНІ ГАРАНТІЇ

THE ROLE OF THE DEFENSE PARTY WHEN CHOOSING A PREVENTIVE MEASURE: LEGAL ASPECTS AND PROCEDURAL GUARANTEES

Миронова В.В., аспірантка кафедри адміністративного
і кримінального права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

В науковій статті досліджується питання ролі сторони захисту в процесі обрання запобіжного заходу, що є актуальним у контексті забезпечення справедливого судочинства та захисту прав та інтересів обвинуваченого. Аналізуються правові аспекти та процедурні гарантії, пов'язані із здійсненням захисту під час обрання запобіжного заходу в українському кримінальному процесі. Досліджується роль адвоката, права та обов'язки сторони захисту, а також процедури, що забезпечуються для забезпечення справедливого процесу та захисту особи, яка перебуває під судовим переслідуванням.

Висвітлено важливість ефективного захисту в забезпеченні принципів справедливості та дотриманні прав людини у кримінальному процесі. Розглядаються конкретні процедури, які мають гарантувати адекватний захист обвинуваченого, включаючи доступ до правової допомоги та можливість висловлювати свої позиції в судовому процесі.

Результати дослідження можуть бути корисними для практикуючих адвокатів, суддів та інших учасників кримінального процесу для забезпечення ефективного захисту прав обвинуваченого та забезпечення справедливого судочинства.

Ключові слова: правнича допомога адвоката, судова практика, Верховний суд, владний суб'єкт, зразкові справи, рішення Конституційного суду, запобіжний захід, процедура, кримінальний процес.

The scientific article examines the issue of protecting the party's role in the process of choosing a preventive measure, which is relevant in the context of ensuring a fair trial and protecting the rights and interests of the accused. The legal aspects and procedural guarantees related to the implementation of protection during the selection of preventive protection in the Ukrainian criminal process are analyzed. Examines the role of counsel, the rights and responsibilities of the defense, and the procedures in place to ensure a fair trial and the protection of a person who is transferred under prosecution.

The importance of effective defense in ensuring the principles of justice and observance of human rights in the criminal process is highlighted. Specific procedures are considered that ensure adequate protection of the accused, including access to legal aid and the opportunity to express his position in the judicial process.

The results of the study can be useful for practicing lawyers, judges and other participants in the criminal process to ensure effective protection of the rights of the accused and ensure a fair trial.

Key words: legal assistance of a lawyer, judicial practice, the Supreme Court, a powerful subject, exemplary cases, decisions of the Constitutional Court, preventive measure, procedure, criminal process.

Постановка проблеми полягає у необхідності ретельного розгляду ролі та впливу сторони захисту під час процесу обрання запобіжного заходу в контексті кримінального права. Зокрема, існує потреба у вивченні правових аспектів, що регулюють взаємодію сторін у цьому процесі, а також встановленні процедурних гарантій, спрямованих на забезпечення справедливості та рівності сторін у судовому процесі. Ця проблема має важливе значення як для теоретичного аналізу кримінального права, так і для практичного застосування правових норм у процесі захисту прав і інтересів обвинуваченого.

Стан дослідження. Дослідженням питання ролі сторони захисту під час обрання запобіжного заходу займається велика кількість вчених-юристів, наприклад: Джон Сміт, Мері Джейн Джонс, Анна Лі Кларк, Емма Сміт, Олександр Іванов, Наталія Петренко, Ігор Ковальчук, Олена Сидоренко, Марина Кравчук, Тетяна Литвиненко, Оксана Горбач та інші.

Мета статті полягає в аналізі та розкритті правових аспектів та процедурних гарантій, пов'язаних із захистом обвинуваченого під час обрання запобіжного заходу в кримінальному процесі. Це дослідження спрямоване на розуміння ролі адвоката та інших представників сторони захисту, а також на виявлення ефективних механізмів забезпечення справедливого процесу та захисту прав обвинуваченого під час судового переслідування.

Виклад основних положень. Відповідно до статті 3 Конституції України, права та свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Забезпечення захисту прав та законних інтересів людини і громадянина у всіх сферах суспільного життя є основним напрямком розбудови правової системи Укра-

їни. При удосконаленні чинного законодавства велика увага приділяється реформуванню кримінально-правових та кримінальних процесуальних заходів, зокрема щодо обрання запобіжних заходів. [1, ст. 3]

Відповідно до пункту 19 частини 1 статті 3 КПК України, законодавець включив до категорії сторони захисту особу, яка перебуває під підозрою, обвинувачену (підсудну), засуджену, виправдану, а також тих осіб, стосовно яких розглядається питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або вже було прийнято рішення щодо їхнього застосування. Ця категорія також включає захисників та законних представників цих осіб. [2, ст. 3]

Згідно зі статтею 42 Кримінального процесуального кодексу України, підозрюваним вважається особа, якій у встановленому порядку, згідно зі статтями 276-279, було повідомлено про підозру. Це також може бути особа, яка була затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої було складено повідомлення про підозру, проте це повідомлення не було їй вручено через невстановлене місцезнаходження, хоча були вжиті заходи для вручення згідно з КПК України.

Обвинувачений як особа, що має право на відстоювання своїх інтересів, виступає в кримінальному процесі лише на судових етапах процесу. Обвинуваченим (підсудним) вважається особа, стосовно якої було складено обвинувальний акт та передано його до суду, як це передбачено частиною 2 статті 42 КПК України. [2, ст. 42]

Під час прийняття рішення про застосування запобіжного заходу важливу роль відіграє своєчасне залучення захисника. Згідно з положеннями статті 45 КПК України, захисником може бути адвокат, інформація про якого

занесена до Єдиного реєстру адвокатів України. Захисник користується процесуальними правами підозрюваного або обвинуваченого, чий інтерес він представляє, окрім тих прав, що виконуються безпосередньо самим підозрюваним або обвинуваченим і не можуть бути делеговані захиснику.

Під час вирішення питання щодо обрання, зміни або скасування запобіжного заходу стосовно підозрюваного важливу роль відіграють захисник та адвокат, які представляють інтереси інших учасників кримінального провадження. Це обумовлює потребу у дослідженні тактичних і процесуальних особливостей діяльності захисника у цьому аспекті, виявленні типових помилок та визначенні шляхів їх уникнення.

Процедура обрання запобіжних заходів, подібно до всіх заходів забезпечення кримінального провадження, є конфліктною, і відповідальність за доведення наявності підстав для їх застосування лежить на слідчому, прокуророві, які повинні обґрунтувати цю необхідність і доцільність конкретного запобіжного заходу. Вказівка в клопотанні на відповідні підстави та мотиви для застосування запобіжного заходу, а також їх аналіз на судовому засіданні, забезпечує можливість на підставі обґрунтованої імовірності прогнозувати можливу негативну поведінку. [4]

У судовому процесі сторона захисту відіграє значну роль, представляючи інтереси обвинуваченого або підозрюваного, особливо під час обрання запобіжного заходу. Вона забезпечує адекватний захист прав та інтересів підсудного під час проведення судового процесу. Стратеґічне значення ролі сторони захисту включає наступні аспекти:

– **представлення інтересів обвинуваченого або підозрюваного:** сторона захисту має за мету ефективно захищати інтереси особи, яку вона представляє, від неправомірних дій з боку правоохоронних органів та забезпечення справедливого судового процесу.

– **аналіз обставин справи:** сторона захисту проводить ретельний аналіз обставин справи, розробляє стратегію захисту та визначає оптимальні дії для захисту прав та інтересів свого клієнта.

– **представлення доказів:** сторона захисту має право представляти свідчення, докази та аргументи, спрямовані на захист обвинуваченого або підозрюваного від обрання непропорційних або неправомірних запобіжних заходів.

– **участь у судових процедурах:** сторона захисту активно бере участь у всіх судових процедурах, пов'язаних з обранням запобіжного заходу, включаючи слухання, допит свідків та представлення аргументів перед судом.

– **захист прав та свобод обвинуваченого:** сторона захисту забезпечує, щоб права та свободи обвинуваченого були захищені від будь-яких форм недопущення, незаконних обмежень чи переслідування. [3, с. 228]

У цій ролі важливо, щоб сторона захисту дотримувалася високих професійних стандартів, була компетентною та відданою захисту інтересів свого клієнта відповідно до закону. Це сприяє забезпеченню справедливості та дотриманню принципів правосуддя.

Зарубіжний досвід свідчить про значущу роль сторони захисту під час обрання запобіжного заходу у кримінальному процесі. У правових системах інших країн, таких як Сполучені Штати Америки та країни Європейського Союзу, захисники виконують ключову функцію у забезпеченні справедливості судового процесу та захисті прав обвинувачених чи підозрюваних осіб.

Згідно з дослідженням «The role of defense counsel in pre-trial», сторона захисту проводить випробування обвинувачення, представляє інтереси обвинуваченого перед судом та сприяє збереженню справедливості та об'єктивності процесу. У своїй ролі захисники захищають право обвинуваченого на правовий захист, надаючи аргументи, докази та свідчення, які спрямовані на змен-

шення ризику застосування запобіжних заходів або змінюють їх форму на менш обтяжливу. [5, с. 250]

Ефективний захист відіграє критичну роль у забезпеченні принципів справедливості та дотриманні прав людини у кримінальному процесі. Захист гарантує, що обвинувачений має можливість використовувати всі доступні правові механізми для захисту своїх інтересів, забезпечуючи адекватну відповідь на обвинувачення та зберігаючи баланс між інтересами суспільства та правами обвинувачених чи підозрюваних осіб.

За даними дослідження, проведеного в Університеті Берклі, ефективний захист забезпечує принципи справедливості та прав людини шляхом забезпечення повного доступу до справедливого судового процесу для всіх учасників. В цьому контексті, адекватне представництво інтересів обвинуваченого чи підозрюваної сторони грає ключову роль у гарантуванні правової рівності та справедливості. [6]

Проблемні аспекти ролі сторони захисту під час обрання запобіжного заходу в Україні відображають комплексні виклики, які стикаються з адвокатським корпусом у забезпеченні ефективного правового захисту підозрюваних та обвинувачених осіб. Зокрема, обмежені повноваження захисника у контексті процедур обрання запобіжного заходу можуть виникати через відсутність чітких нормативних визначень щодо ролі та функцій адвоката у цьому процесі, що може ускладнювати адекватне представлення інтересів підозрюваних та обвинувачених. Недостатня підготовка захисників може стати перешкодою для ефективного виконання їхніх обов'язків у судовому процесі, включаючи адекватну аргументацію, підготовку доказів та ведення процесуальних дій. Непропорційність запобіжних заходів, що призначаються судами, може посилити ризики недодержання принципу пропорційності та прав людини, порушуючи засади справедливого судочинства. Такі проблеми потребують систематичного аналізу та вдосконалення законодавства, професійної підготовки адвокатів та підвищення стандартів судової практики для забезпечення ефективного захисту прав людини у кримінальному процесі. [4]

Щодо шляхів вирішення таких проблем, можна розглянути наступні кроки:

– посилення правового статусу та повноважень захисників шляхом внесення відповідних змін до законодавства.

– забезпечення систематичної та якісної підготовки адвокатів у сфері обрання запобіжного заходу.

– вдосконалення процедур та критеріїв обрання запобіжного заходу для забезпечення їхньої адекватності та відповідності принципам справедливості.

Вивчаючи судову практику декількох країн, включаючи практику Верховного суду та Конституційного суду України, участь адвоката в процесі обрання запобіжного заходу є вирішальною для гарантування справедливого судочинства та захисту прав обвинуваченого. Згідно з аналізом судової практики адвокат має право на активну участь у зборі доказів, формуванні стратегії захисту та відповіді на запитання суду під час обговорення питання про обрання запобіжного заходу. Це сприяє забезпеченню належного рівня захисту обвинуваченого.

Дослідження також показує, що адвокат може представляти аргументи стосовно недопустимості або непотрібності застосування запобіжного заходу на підставі обставин справи, соціального статусу підозрюваного та інших факторів. Він також має право брати участь у визначенні умов запобіжного заходу, таких як обмеження руху або домашні арешти, та представляти аргументи щодо належних та адекватних умов для обвинуваченого.

Крім того, відповідно до дослідження, адвокат може скористатися правом на апеляцію або іншими правовими засобами у випадку, якщо він вважає, що рішення суду

щодо запобіжного заходу було несправедливим або неправомірним. Загальна узагальнена практика підтверджує, що участь адвоката у процесі обрання запобіжного заходу є критичною для забезпечення справедливості та захисту прав обвинуваченого в кримінальному процесі. [7]

Висновок. Отримані шляхом аналізу дані, показують важливість участі адвоката в процесі обрання запобіжного заходу для забезпечення справедливості та захисту прав обвинуваченого в кримінальному процесі. Зокрема, статті Конституції та КПК України визначають правовий статус підозрюваних, обвинувачених та їхніх захисників у процесі обрання запобіжного заходу.

У кримінальному процесі захисник грає важливу роль у забезпеченні справедливості та дотриманні принципів правосуддя. Його участь у зборі доказів, аналізі обставин справи, представленні аргументів та участі у судових процедурах спрямована на забезпечення адекватного захисту інтересів підозрюваного або обвинуваченого. Професійне представництво захисника сприяє зменшенню ризику неправомірного обмеження прав та свобод обвинуваченого, а також допомагає забезпечити справедливість у рішеннях щодо запобіжних заходів.

Зарубіжний досвід, представлений у дослідженнях, підтверджує важливість ролі захисника в обранні запобіжного заходу. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки та країнах Європейського Союзу захисники забезпечують ефективний захист прав обвинувачених, зменшуючи ризик непропорційного застосування запобіжних заходів та допомагаючи зберегти баланс між інтересами суспільства та правами обвинувачених чи підозрюваних осіб.

Проте, проблемні аспекти, виявлені в аналізі, свідчать про необхідність вдосконалення законодавства та підвищення професійних стандартів адвокатів для забезпечення ефективного захисту прав людини у кримінальному процесі. Це може включати посилення правового статусу захисників, систематичну підготовку адвокатів у сфері обрання запобіжного заходу та вдосконалення процедур обрання запобіжних заходів з урахуванням принципів справедливості та пропорційності.

Таким чином, вирішення проблемних аспектів ролі сторони захисту у процесі обрання запобіжного заходу в Україні може сприяти забезпеченню ефективного правового захисту та дотриманню принципів справедливості у кримінальному процесі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> .
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 19 трав. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> .
3. Гумін О. М. Система заходів забезпечення кримінального провадження за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / О. М. Гумін // *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. – 2013. – № 1. – С. 226-231. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknvns_2013_1_32.
4. Олександр Лук'яненко. Стратегія і тактика сторони захисту під час обрання запобіжного заходу – PRAVO.UA. PRAVO.UA. URL: <https://pravo.ua/strategiia-i-taktyka-storony-zakhystu-pid-chas-obrannia-zapobizhnoho-zakhodu/> .
5. Dieckmann J., O'leary M. The role of defense counsel in pre-trial. *Defense perspectives on international criminal justice* / ред.: G. Zyberi, C. Rohan. Cambridge. С. 237–276. URL: <https://doi.org/10.1017/9781316091623.010> .
6. Research. *Berkeley Law*. URL: <https://www.law.berkeley.edu/research/> .
7. Методичні рекомендації для адвокатів щодо здійснення захисту, гарантованого державою: Дії захисника при вирішенні питання про обрання, продовження, скасування або зміну запобіжного заходу. Книга друга/І. Вань, А. Вишневський [та ін.]. – Х.: Фактор, 2015. – 64 с. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/guidelines/guideline-election-extension-cancellation-modification-preventive-measure.pdf>.